

УДК 81.11

РОЛЬ ПРИСЛІВ'ІВ У ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Савченко Яна Володимирівна
студентка 6 курсу факультету романо-германської філології
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
yvsavchenko.frgf23m@kubg.edu.ua

THE ROLE OF PROVERBS IN THE FORMATION OF NATIONAL IDENTITY

Yana Savchenko
6th year student of the Faculty of Romance and Germanic Philology
Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University
yvsavchenko.frgf23m@kubg.edu.ua

Ця робота присвячена аналізу ролі прислів'їв у формуванні національної ідентичності та відображенні культурних особливостей різних народів. Враховуючи важливість прислів'їв як носіїв менталітету та соціальних норм, стаття звертає увагу на взаємозв'язок між мовою та культурою через призму пареміології. Основною метою роботи є виявлення універсальних та унікальних рис прислів'їв, що формують специфіку національного світогляду. Стаття спирається на приклади з різних мов та культурних традицій, що дозволяє порівняти вплив природних умов, історичного розвитку та соціальних норм на формування мовних виразів. У роботі окреслено внесок у лінгвокультурологію, обговорено вплив прислів'їв на міжкультурну комунікацію та запропоновано перспективні напрями для подальших досліджень.
Ключові слова: національна ідентичність, прислів'я, пареміологія, культурні особливості, лінгвокультурологія.

This paper analyses the role of proverbs in shaping national identity and reflecting the cultural characteristics of different nations. Taking into account the importance of proverbs as bearers of mentality and social norms, the article draws attention to the relationship between language and culture through the prism of paremiology. The main purpose of the paper is to identify universal and unique features of proverbs that form the specificity of the national worldview. The article is based on examples from different languages and cultural traditions, which allows comparing the influence of natural conditions, historical development and social norms on the formation of linguistic expressions. The paper outlines the contribution to linguocultural studies, discusses the impact of proverbs on intercultural communication and suggests promising areas for further research.
Key words: national identity, proverbs, paremiology, cultural specifics, linguocultural studies.

Вступ. Прислів'я, як стислі і часто метафоричні вирази культурної мудрості, слугують важливим засобом комунікації, що відображає цінності, вірування та досвід суспільства. У цих влучних висловах не лише містяться моральні уроки та практичні поради, а й надзвичайно важливі інструменти для збереження та передачі культурної спадщини. Як артефакти мови, прислів'я були предметом вивчення в різних галузях, включаючи лінгвістику, антропологію та культурологію. Вони часто відображають історичний досвід і соціальні норми суспільства, що робить їх важливими для розуміння складностей національної ідентичності.

Постановка проблеми. Взаємозв'язок між прислів'ями та національною ідентичністю є складним і багатогранним. З одного боку, прислів'я містять культурні цінності та історичний досвід; з іншого боку, вони підлягають переосмисленню та адаптації в різних соціокультурних контекстах. Складність полягає в тому, щоб зрозуміти, як прислів'я використовуються для формулювання та регулювання національної ідентичності, особливо в різноманітних суспільствах, де одночасно функціонують різні культурні наративи. Крім того, варіації в інтерпретації, засновані на індивідуальному досвіді та культурному походженні, ускладнюють процес осмислення прислів'їв. Оскільки прислів'я часто містять глибинні смисли та приховані послання, потенційна можливість неправильної інтерпретації ставить під сумнів їхню ефективність як інструменту для утвердження національної ідентичності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для проведення детального дослідження ролі прислів'їв у формуванні національної ідентичності необхідно спершу визначитись із ключовими поняттями. Прислів'я, як лаконічні вирази культурної мудрості, часто пов'язані з ідентичністю та світоглядом нації. Вони містять традиції, моральні цінності та соціальні норми, відіграючи таким чином вирішальну роль у формуванні та зміцненні колективної ідентичності (Jacewicz, 2019).

Соціальні історики не виявляли великого інтересу до прислів'їв, але ця ситуація змінюється, оскільки все більше фахівців звертають увагу на те, як вони відображають погляди різних соціальних класів у різні періоди. Так, наприклад, Обелькевич пропонує історичний аналіз прислів'їв, досліджуючи їхню роль у соціальній історії. Він стверджує, що прислів'я мають важливе значення для розуміння соціальної структури нації, оскільки вони дають уявлення про життєвий досвід людей у різні епохи. Саме ці влучні вирази, на думку Обелькевича, слугують як записом історії, так і інструментом для її пізнання, пов'язуючи минулий досвід із сучасною ідентичністю (Obelkevich, 2015).

Деякі вчені розглядають прислів'я з точки зору культурної семіотики, наголошуючи на тому, як саме вони інкапсулюють культурні знаки та символи. Чжао припускає, що прислів'я часто є відображенням світогляду та моральних цінностей суспільства. Його аналіз соціальних

прислів'їв показує, що вони діють як культурні знаки, допомагаючи кодифікувати спільну національну ідентичність (Zhao, 2012). В наступних роботах дослідник розширює цей погляд, порівнюючи англійські та китайські прислів'я, досліджуючи, як різні культурні глибинні структури заковані в цих виразах. (Zhao, 2013).

Деніел Андерссон представляє когнітивну модель, засновану на концептуальному комбінуванні, щоб пояснити образну природу прислів'їв. Його модель стверджує, що розумові процеси, які беруть участь у розумінні прислів'їв, дозволяють людям поєднувати культурні знання з повсякденним досвідом (Andersson, 2013). А от роботи Мадмарової досліджують відображення етичних цінностей у прислів'ях та простежують їхню роль у формуванні суспільних норм. Дослідниця стверджує, що прислів'я діють як моральні орієнтири, зміцнюючи поведінку та цінності, очікувані в суспільстві (Madmarova 2021).

У роботах Ронга підкреслена різноманітність прислів'їв у культурах. Він зазначає, що, хоча ці вислови глибоко вкорінені в конкретному культурному контексті, вони також слугують важливими інструментами і для міжкультурної взаємодії. Прислів'я надають націям унікальний засіб вираження їхньої особливої ідентичності, передаючи їхні цінності, вірування та історичний досвід. Водночас ці традиційні вислови резонують із загальнолюдськими темами, створюючи можливості для діалогу та взаєморозуміння між різними культурами. Завдяки цьому поєднанню вони також виступають своєрідними культурними мостами, що сприяють налагодженню комунікації. Цей міжкультурний обмін сприяє формуванню як національної свідомості, так і ширшого почуття глобальної ідентичності (Rong, 2013).

Були проведені і дослідження походження прислів'їв, зокрема їхнього глибокого коріння у фольклорі. Висновки вказують, що багато з прислів'їв мають давні витоки, сформовані історичним та соціальним контекстом розвитку нації. Це розуміння етимології підкреслює довготривалу роль прислів'їв як носіїв національної ідентичності, що пов'язує сучасне суспільство зі спадщиною його предків. Такі вирази додають дискурсу емоційної глибини, яскравості та виразності. Етимологія прислів'їв та їхній стилістичний вплив у літературі тісно пов'язані, причому обидва аспекти підкреслюють незмінний вплив цих вічних виразів. Вивчаючи прислів'я, науковці можуть розкрити складні зв'язки між мовою, історією та культурою, а письменники можуть використовувати ці віковічні вислови, щоб додати глибини та резонансу своїм творам (Turgunovna, 2024).

У свою чергу, Салва Ахмед використовує етнографічний підхід для порівняння того, як освітні та соціальні цінності виражаються через прислів'я в суданській та англійській культурах. На основі польових досліджень у сільських та міських районах Північного Судану, а також досліджень в Англії за допомогою анкетування та інтерв'ю, було зібрано та проаналізовано прислів'я з обох культур. У ньому розглядаються ключові аспекти

повсякденного життя - освіта, сім'я, релігія та соціальні відносини, - підкреслюючи як схожість, так і відмінності. Це порівняння ілюструє, як прислів'я слугують засобом утвердження національної ідентичності, водночас беручи участь у ширшому, глобальному дискурсі про культурні цінності (Ahmed, 2005).

У роботі Мідера простежується походження прислів'їв, надається вичерпний посібник з їхнього розвитку та ролі в суспільстві. У своїй праці він підкреслює універсальність прислів'їв та їхню адаптивність, показуючи, як вони еволюціонують у відповідь на зміну соціальних умов. Ця адаптивність гарантує, що прислів'я залишаються актуальними в постійному процесі формування національної ідентичності, оскільки вони постійно переосмислюються у світлі нових соціальних реалій (Mieder, 2014).

Отже, дослідження та публікації про роль прислів'їв у формуванні національної ідентичності розкривають кілька ключових моментів. Як показує практика, прислів'я мають глибоке коріння у фольклорі, часто походять з історичних та соціальних контекстів, які відображають розвиток нації. Хоча прислів'я є культурно специфічними, вони також функціонують як інструменти міжкультурної комунікації, сприяючи взаєморозумінню та повазі між різними народами, а також відіграють життєво важливу роль у формуванні освітніх і соціальних цінностей, торкаючись різних аспектів повсякденного життя. Прислів'я не лише зміцнюють місцеві звичаї та моральні принципи, але й адаптуються до мінливих соціальних умов, зберігаючи свою актуальність у сучасному контексті. Ця адаптивність гарантує, що прислів'я продовжують сприяти формуванню та вираженню національної ідентичності, пов'язуючи минуле з теперішнім, беручи участь у ширшому глобальному дискурсі про культурні цінності.

Метою статті є проаналізувати роль прислів'їв у формуванні та вираженні національної ідентичності в культурному контексті. Вивчаючи лінгвістичні, соціальні та психологічні виміри прислів'їв, це дослідження має на меті з'ясувати, як вони відображають колективні цінності та переконання, сприяють соціальній цілісності та впливають на формування спільної національної ідентичності.

Виклад основного матеріалу.

Національна ідентичність є важливим аспектом культурного життя кожної нації, і вона значною мірою формується через мову. Кожна культура має свої унікальні риси, які виражаються через національну ідентичність, включаючи традиції, цінності, історію та способи комунікації. Ці аспекти тісно переплітаються з мовою, оскільки мова є головним засобом передачі та збереження культури. Для лінгвістики це надзвичайно цікаво, оскільки різні культури не тільки використовують різні мови, але й мають свої унікальні способи мислення, які впливають на мовну структуру та лексичний запас.

У культурі прислів'я відіграють важливу роль та мають сформовані упродовж довгих років розвитку функції. Вони передають досвід від покоління до покоління, зберігаючи життєві уроки та мудрість попередніх поколінь. Так, наприклад, німецьке прислів'я *Wie der Vater, so der Sohn* (Який батько, такий і син) передає думку про те, що діти часто наслідують поведінку своїх батьків, а англійське *You reap what you sow* (Що посієш, те й пожнеш) попереджає про те, що наші дії мають наслідки, і дає моральний урок нащадкам.

Наступна функція прислів'їв полягає у закріпленні соціальних норм і формуванні правил поведінки, передаючи суспільні цінності через прості та зрозумілі формули. Це можна побачити у французькому прислів'ї *On ne fait pas d'omelette sans casser des œufs* (Не можна зробити омлет, не розбивши яєць), яке закріплює норму прийняття необхідних, хоча іноді й болючих рішень в інтересах загального добра. А у наступному прикладі з іспанської *En la unión está la fuerza* (У єдності — сила) прислів'я виховує ідею, що співпраця й об'єднання зусиль зміцнюють суспільство, закріплюючи норму спільної роботи для загального добра.

Ще однією функцією є підтримка національної ідентичності, а саме відображення культурних особливостей народу, об'єднуючи людей через спільні символи, цінності та менталітет. Яскравим прикладом є індійське прислів'я *Atithi Devo Bhava* (Гість — це Бог), яке не лише відображає традицію давньої культури поваги до гостей, а й є слоганом кампанії в Індії, яка закликає ставитися до туристів як до Бога і розвивати почуття відповідальності перед гостями країни.

Важливо відзначити, що прислів'я висвітлюють культурні відмінності між народами. Наприклад, те, як різні культури трактують поняття праці, успіху, природи чи взаємин між людьми, виражається через унікальні образи і метафори у прислів'ях. Ці відмінності допомагають лінгвістам і культурологам краще зрозуміти специфіку певного народу та його спосіб мислення.

Перш за все, прислів'я часто відображають базові моральні цінності культури. Японська культура, наприклад, цінує наполегливість та стійкість у боротьбі з труднощами. Ці риси проявляються через філософію «ганбару» (頑張る), що означає «робити все можливе», та висвітлені у японській мові через прислів'я. 七転び八起き (Сім разів впади, вісім разів підведись), до прикладу, підкреслює важливість ніколи не здаватися, незважаючи на невдачі, а 雨降って地固まる (Після дощу земля стає твердішою) підкреслює ідею, що складні періоди в житті можуть зміцнити людину і призвести до кращого майбутнього. Італійці, натомість, цінують насолоду життям і вміють знаходити радість у повсякденних моментах. Це можна прослідкувати у таких сталих виразах італійською, як *Dolce far niente* (Солодкість нічогонероблення) або *Chi va piano va sano e va lontano* ((Хто йде повільно, той йде безпечно

і далеко). А от індійська культура приділяє велике значення духовності та пошані до старших і вчителів. *Matha, Pitha, Guru, Daivam* (Мати, Батько, Учитель, Бог) – давня й популярна фраза, що підкреслює важливу роль, яку кожен відіграє в розвитку особистості.

Прислів'я можуть відображати історичні реалії народу, оскільки вони формувалися під впливом важливих подій, соціальних умов і способу життя певної епохи. Наприклад, в українській культурі, де тривалий час переважало землеробство, існує багато прислів'їв, пов'язаних із працею на землі, природними циклами та врожайністю: *Що посієш, те й пожнеш, Весна день годує, зима рік марнує*. Ці вислови відображають залежність людей від землі та сезонів, а також підкреслюють значення важкої праці в аграрній культурі. Історія Англії як морської держави та колоніальної імперії сформувала цілий ряд прислів'їв, що відображають життя на морі, торгівлю і боротьбу з викликами, пов'язаними з розширенням територій та пануванням на водах: *Any port in a storm* (Будь-який порт під час бури), *A smooth sea never made a skilled sailor* (Гладке море не робить вправного моряка), *Follow the river and you will get to the sea* (Слідуйте за річкою, і вийдете до моря). Німецькі прислів'я натомість часто акцентують увагу на працьовитості, дисципліні і важливості порядку, що стало особливо актуальним після Другої світової війни, коли країна відбудовувалася. Яскравими прикладами є *Ordnung muss sein* (Порядок має бути), *Ohne Fleiß, kein Preis* (Без старань немає нагороди), *Arbeit macht das Leben süß* (Праця робить життя солодким) та *Der frühe Vogel fängt den Wurm* (Рання пташка ловить черв'яка).

Прислів'я різних народів часто відображають їхній природний ландшафт та кліматичні умови, оскільки природа та оточення відігравали важливу роль у повсякденному житті людей. Скандинавські країни, відомі своїми холодними кліматичними умовами, фіордами та морями, мають прислів'я, що відображають ці особливості. Наприклад, норвезький вислів *Borte bra, hjemme best* (Найкраще місце - вдома) підкреслює цінність дому в умовах холодного і суворого клімату, де дім є символом затишку і безпеки. Ісландське прислів'я *Sjaldan er ein báran stök* (Хвиля рідко приходиться одна) відображає суворий морський клімат Ісландії, де погодні умови можуть швидко змінюватися і приносити нові виклики, і часто використовується для опису життєвих труднощів, які не приходять поодиночі. А от шведський вислів *Det finns inget dåligt väder, bara dåliga kläder* (Немає поганої погоди, є поганий одяг) підкреслює пристосованість скандинавів до суворих кліматичних умов та їхню прагматичну культуру виживання. Варто зазначити, що і арабська культура, яка розвивалася в умовах пустелі, де життя залежало від рідкісних джерел води, знайшла відображення в прислів'ях: *الماء هو الحياة* (Вода — це життя), *من لا يصبر على العطش، لا* (Крапля води в пустелі дорожча за золото), *يستطيع أن يعبر الصحراء* (Хто не терпить спраги, не зможе перетнути пустелю). Природні умови Японії — гори, море та часті землетруси — залишили свій відбиток на японській народній

мудрості, сформувавши культуру, що глибоко поважає природу та акцентує на терплячості й стійкості. Такі прислів'я як 山を見て海を忘れるな (Не забувайте про море, коли бачите гори), 地震雷火事親父 (Землетрус, блискавка, вогонь і батько) відображають історичну реальність, коли японцям часто доводилося справлятися з природними лихами.

Передаючи національні цінності та менталітет, прислів'я дійсно відображають мислення та світосприйняття різних народів. Вони служать своєрідними "дзеркалами", через які можна побачити, як люди сприймають себе і своє місце в суспільстві. Наприклад, у США, де особливо цінують індивідуалізм, це чітко відображається у таких прислів'ях, як *Every man for himself* (Кожен сам за себе), *If you want something done right, do it yourself* (Якщо хочеш, щоб щось було зроблено добре, зроби це сам) або *Pull yourself up by your bootstraps* (Підними себе за шнурки). Фінська культура натомість цінує скромність, простоту та уникнення показовості. Це яскраво виражено у прислів'ї *Kell' onni on, se onnen kätkeköön* (Хто має щастя, той хай його приховує), яке відображає схильність фінів не хвалитися своїми досягненнями чи удачами, а зберігати їх у приватності. Інше прислів'я *Hiljaa hyvä tulee* (Добро приходить повільно), підкреслює важливість терпіння і поступовості на шляху до успіху. Це відображає фінське ставлення до наполегливої, але неквапливої праці, де все досягається через спокій і послідовність. Іспанська культура відзначається пристрастю та глибокими родинними цінностями, що знаходить відображення в прислів'ї *Quien bien te quiere, te hará llorar* (Той, хто любить тебе, змусить тебе плакати), що підкреслює важливість щирості в стосунках та іспанську схильність до інтенсивних емоцій і міцних родинних зв'язків. Інше прислів'я *Más vale tarde que nunca* (Краще пізно, ніж ніколи), акцентує на оптимістичному ставленні до життя і готовності приймати реальність, що є характерною рисою іспанського менталітету.

Прислів'я є важливою культурною ознакою, оскільки вони відображають світогляд, моральні принципи, історичний досвід та особливості мислення певної нації. У кожній культурі прислів'я виконують роль мудрих настанов, передають народну мудрість і служать засобом вираження колективної пам'яті. Вони часто мають глибокий культурний підтекст і можуть відрізнятися залежно від менталітету та традицій конкретної спільноти.

Результати досліджень.

Результати дослідження свідчать про те, що прислів'я є важливим елементом національної ідентичності, оскільки вони відображають унікальні культурні риси, традиції та цінності різних народів. Через аналіз прислів'їв з різних мов, зокрема німецької, англійської, французької, іспанської, японської, арабської та ін. було встановлено, що ці мовні одиниці передають колективний досвід і життєву мудрість, яка формувалася протягом історії.

Прислів'я відображають соціальні норми та правила поведінки, спрощуючи складні концепції в зрозумілі висловлювання. Це, в свою чергу, сприяє формуванню спільних цінностей у суспільстві. Наприклад, прислів'я, що відображають трудову етику, як-от німецьке *Ohne Fleiß, kein Preis* підкреслюють важливість наполегливості та дисципліни, які є характерними рисами німецької культури.

Дослідження також виявило, що прислів'я можуть слугувати дзеркалом для самосприйняття народів. Наприклад, американське *Every man for himself* відображає індивідуалістичний менталітет, тоді як фінське *Kell' onni on, se onnen kätkeköön* вказує на цінність скромності та внутрішньої гідності. Це підкреслює, що через мовні конструкції можна зрозуміти основні моральні цінності та світогляд певного народу.

Прислів'я також ілюструють взаємозв'язок між природним середовищем, кліматичними умовами та культурними традиціями. Наприклад, висловлювання скандинавських народів відображають процеси адаптації до екстремальних кліматичних умов, тоді як арабські прислів'я акцентують увагу на значущості води в контексті пустельного існування. Це свідчить про те, що зовнішні екологічні фактори відіграють ключову роль у формуванні колективного мислення та ціннісної системи суспільства.

Загалом, результати дослідження підтверджують, що прислів'я не лише зберігають культурну пам'ять, але й виконують функцію соціалізації, передаючи знання і досвід від одного покоління до іншого. Вони є важливим інструментом для вивчення мови, культури та ідентичності, оскільки через них можна глибше зрозуміти специфіку національного мислення та світосприйняття.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Основні висновки проведеного дослідження свідчать про те, що прислів'я є важливим інструментом, який відображає національну ідентичність, культурні цінності та соціальні норми різних народів. Аналіз прислів'їв різних культур виявив їхню здатність передавати колективний досвід і життєву мудрість, формуючи спільне розуміння моральних принципів і правил поведінки. Оригінальність цієї статті полягає в комплексному підході до вивчення прислів'їв, що дозволяє простежити їхній зв'язок із культурними, соціальними та екологічними аспектами життя народів.

Стаття відкриває нові горизонти для вивчення мови як складного культурного явища, підкреслюючи значущість прислів'їв для розуміння специфіки національного мислення. Результати дослідження можуть бути використані в лінгвістичних, культурологічних та соціологічних дослідженнях, а також у навчальних програмах, що сприяють формуванню міжкультурної компетенції.

Варто зазначити, що більшість проаналізованих прислів'їв є загальновідомими, що може обмежити глибину висновків, а також недостатня увага до регіональних варіацій, які здатні ілюструвати специфічні культурні особливості. У світлі цих обмежень, перспективи для подальших досліджень можуть включати глибше вивчення регіональних відмінностей у використанні прислів'їв та їх функціонування в сучасному контексті. Дослідження впливу глобалізації на традиційні мовні конструкції також відкриває нові можливості для аналізу. Іншим важливим напрямом є вивчення способів, якими прислів'я використовуються в медіа та популярній культурі, що може дати нове уявлення про їхню роль у сучасному суспільстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ahmed, S. (2005). Educational and social values expressed by proverbs in two cultures: knowledge and use of proverbs in Sudan and in England (Doctoral dissertation, Berlin, Techn. Univ., Diss., 2005).
2. Andersson, D. (2013). Understanding figurative proverbs: A model based on conceptual blending. *Folklore*, 124(1), 28-44.
3. Jacewicz, I. (2019). From the Proverbs to Modern Media. Formation of People Identity Through Education of Language Stereotypes of Neighbors.
4. Madmarova, G., Rozykova, M., Abytova, G., Imasheva, G., Kadyrova, G., Murzakulova, K. & Abdullaeva, Z. (2021). Reflection of People Ethical Ideas in Proverbs and Sayings. *Open Journal of Modern Linguistics*, 11(3), 440-447.
5. Mieder, W. (2014). Origin of proverbs. *Introduction to Paremiology: A Comprehensive Guide to Proverb Studies*/ed. by H. Hrisztova-Gotthardt, MV Aleksa. Warsaw: De Gruyter Open Ltd, 28-44.
6. Obelkevich, J. (2015). Proverbs and social history. In *Wise Words (RLE Folklore)* (pp. 211-252). Routledge.
7. Rong, H. O. U. (2013). Proverbs reveal culture diversity. *Cross-Cultural Communication*, 9(2), 31-35.
8. Turgunovna, G. S. (2024). The Etymology of Proverbs in the Life of Society as a Part of Folklore. *Texas Journal of Philology, Culture and History*, 27, 50-54.
9. Zhao, W. (2012). An Analysis of Social Proverbs from the Perspective of Cultural Semiotics. *Theory & Practice in Language Studies (TPLS)*, 2(10).
10. Zhao, W. (2013). A Comparative Study of the Deep Structure of Culture Reflected in English and Chinese Social Proverbs. *Journal of Language Teaching & Research*, 4(2).